

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INOVATSIYALAR
VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA
MAKTAB TA'LIMI
VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT
PEDAGOGIKA
UNIVERSITETI

**“Maxsus va inklyuziv ta’lim an’ana, tajriba va
innovatsiyalar”
mavzusidagi Respublika anjumani**

27-oktabr 2023-yil

Toshkent - 2023

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Maxsus pedagogika va
inklyuziv ta'lim fakulteti tomonidan 2023-yil 27 oktabr**

**«MAXSUS VA INKLYUZIV TA'LIM:
AN'ANA,TAJRIBA VA INNOVATSIYALAR»
MAVZUSIDA RESPUBLIKA ANJUMANI
TEZISLARI TO'PLAMI**

TOSHKENT - 2023

Amirsaidova Sh.M. Xojiakbarova R.M. Maktabgacha yoshdagi daun sindromli bolalarni elementar marematik tasavvurlarni shakllantirishda numikon metodini qo'llashning afzalliklari.....	621
Karimova N. R. Imkoniyati cheklangan bolalarning huquqi va ularga qaratilgan e'tibor	625
Xusnuddinova Z.X. Alohida yordamga muhtoj (ko'rishida nuqsoni bo'lgan) bolalarning maxsus va inklyuziv ta'limida o'qitishning zamonaviy korreksion-pedagogik texnologiyalari.....	628
Xayitov L.R., Komilov O. Maktabgacha yoshdagi aqli zaif bolalarning nutqini o'stirish texnologiyalari	631
Xayitov L.R. Bo'lajak defektologlarni kasbiy-metodik tayyorgarligini rivojlantirish	632
Haqberdiyev J. A, Oybekova M. Koxlear implantli bolaning nutqini rivojlatirishning o'ziga xos xususiyatlari	635
Toshpulova N. Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida muammosi bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga o'rgatishda sistemali yondashish	638
Pulatova D.A. Oliy ta'limda aralash ta'limni tashkil etishning ilmiy-nazariy asoslari	642
Salixova G.M. Maktab, oila va mahalla hamkorligini takomillashtirish maxsus extiyojli o'smir bolalarda ijtimoiylashuv sifatlarini shakllantirish	647
Xasanova M.M, Shodmanov Q.O. Rivojlanishida nuqsoni – diqqat yetishmovchilik sindromi bor bolalarning tibbiy rehabilitatsiyasi masalalari	650
Sadirova K., Abdullayeva M. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar nutqini tasviriy faoliyat jarayonida rivojlantirish.....	653
Заирова Н.Б., Шукуруллаева Х.Ш. Важность артикуляционной гимнастики для дошкольников при устранении и профилактики нарушения речи	655
Попова Ю.Ю. Особенности эмоциональной сферы детей с ранним детским аутизмом.....	659
Тахирова М.Э. Логопедическая ритмика как средство развития речевых, двигательных и познавательных способностей детей с нарушениями речи	661
Dehqonova M.G' Alohida ehtiyojga ega bolalardagi o'smirlik davri stress holatlarini diagnostik va korreksion yoritilganligi.....	663
Kaxharova M.M. Mustafayeva R.M. Bola shaxsini rivojlanishida nutqni roli.....	666
Xusnuddinova Z. X. Alohida yordamga muhtoj bolalarning maxsus va inklyuziv ta'limida o'qitishning zamonaviy korreksion-pedagogik texnologiyalari.....	668
Abutova Sh.O', Nizamova M.R. Logoritmik mashg'ulotlarda talaffuzini rivojlantiruvchi mashqlarni qo'llash	671
Arifxodjayev G' S. Isarova Shoira Bozorbekovna. Ko'zi ojiz bolaning hayoti va kundalik faoliyati uchun predmetli tasavvurlarni idrok etishni o'rgatish usullari	673
Aralova I. M. Aqliy nuqsonga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan logopedik ishning mazmuni va nutqini tekshirish usullari	677
Baxritdinova G.E. Bolalarda uchraydigan tovushlar talaffuzidagi kamchiliklarni bartaraf etishda logopedik texnologiyalardan foydalanish.....	680
Abdujabborova M., Aqliy rivojlanishda muammosi bo'lgan o'quvchilarni savodga o'rgatishning lingivistik asoslari.....	684
Temurova G.X. Kelajak avlod tarbiyasida mehnatning roli	687
Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli bolalar fonematik idroki va uning rivojlanganlik darajasini tekshirish metodikalari.....	691
Akramova X.S. Abatbayeva A.J. Inklyuziv guruhlarda aqli zaif bolalar tovush talaffuzining buzilishini korreksiyalash.....	697
Akramova X.S, Akramova M.M. Koxlear implantant bolalarda nutq nuqsonlarni korreksiyalash	700
Хакбердиев Ж.А. Логоритмика, как форма коррекционно-логопедической работы по преодолению заикании у детей	702
Ishmatova O.S. Alohida ehtiyojli boshlang'ich sinf o'quvchilar nutqini rivojlantirishda fonetik ritmika texnologiyasining korreksion imkoniyatlari.....	705

Список использованной литературы:

1. Выготский Л. С., Лурия А. Р. Этюды по истории поведения. М 1993
2. Воронова А. Е. Развитие и коррекция слухо – двигательных – зрительных координаций у дошкольников с нарушениями речи средствами музыкально-ритмической деятельности. Иркутск 2002.
3. Картушина М. Ю. Логоритмика для малышей. М. 2004.

Dehqonova Muborakxon G'iyeziddin qizi

CHDPU, Pedagogika fakulteti, "Maxsus pedagogika" kafedrasida o'qituvchisi

**ALOHIDA EHTIYOJGA EGA BOLALARDAGI O'SMIRLIK DAVRI STRESS HOLATLARINI
DIAGNOSTIK VA KORREKSION YORITILGANLIGI**

Annotatsiya: Ushbu maqolada alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalar bilan o'smirlik vaqtidagi stress holatini yengib chiqish va samarali ijtimoiy faoliyat olib borishlari uchun yo'nalish haqida ma'lumotlar berilgan.

Annotatsiya: V dannyoy state predstavlena informatsiya o tom, kak spravitsya so stressom v podrostkovom vozraste i kak effektivno zanimatsya sotsialnoy deyatelnostyu s detmi s osobymi potrebnostyami.

Abstract: This article provides information on how to cope with stress during adolescence and how to effectively engage in social activities with children with special needs.

Kalit so'zlar: o'smirlik, xususiyat, stress, o'zgarish.

Key words: adolescence, trait, stress, change.

Ключевые слова: подростковый возраст, черта характера, stress, изменение.

O'smirlik so'zning qat'iy ma'nosida, inson hayotining 10 yoshdan 21 yoshgacha bo'lgan davridir. Biroq uni yashaganlarning barchasi bu ko'proq narsa ekanligiga rozi bo'lishadi. Aynan shu yillarda biz yangi tajribalarni kashf etamiz, butun umrimiz davomida biz bilan birga bo'ladigan do'stlar bilan uchrashamiz va hatto birinchi marta sevib qolamiz. Shu va boshqa ko'plab sabablarga ko'ra, yoshlik har qanday shaxs shakllanishidagi asosiy bosqich va shuning uchun u ko'proq mustaqillik, yaqinlik istagi kabi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Keyinchalik bu jarayon nimadan iboratligini biroz yaxshiroq bilishingiz uchun sizga bir nechta misollarni o'rganib chiqildi.

Jismoniy xususiyatlari

O'smirlarda eng ko'p ajralib turadigan narsa ularning tanasining rivojlanish tezligi; bu na faqat ularning tanasida gormonlarning tez ishlab chiqarilishi, balki o'sishni o'z ko'zimiz bilan ko'rishimiz bilan ham bog'liq. Hisob-kitoblarga ko'ra, o'smirlik davrida o'rtacha o'sish 22-25 sm ni tashkil qiladi va taxminan 15 yoshda o'smir kattalar bo'yi va vaznining 99% ga etadi.

22. Gormonal o'zgarishlar qo'lidan tarkibiy o'zgarishlar yuzaga keladi, ulardan biri vokal kordlarining qalinlashishi, bu erkaklar va ayollardagi ovozning o'zgarishini anglatadi. Bu jarayon bir necha oy davom etishi mumkin, shuning uchun o'smirlar ovozida o'zgarishlarga duch kelishadi.

23. Buning ajablanarli joyi yo'q, bu barcha o'zgarishlar bilan o'smirlar ma'lum darajada rivojlanadi jismoniy noqulaylik tanasining yangi o'lchamlariga hali ko'nikmaganliklari natijasida. Yaxshiyamki, bu ularning atrofidagi narsalar va odamlar bilan doimo to'qnashib ketishidan tashqari, hech qanday xavf tug'dirmaydi.

24. O'smirlik davrida ishtahaning ortishi, ayniqsa, erkaklarda, ba'zi hollarda, faqat tushlikda 2000 kaloriya iste'mol qilishi mumkin. Bu ushbu davrda ko'proq miqdorda ishlab chiqarilgan o'sish gormonlarining ta'siri bilan bog'liq.

25. O'smirlikning birinchi yillari bilan jinsiy uyg'onish ham keladi, nafaqat gormonal jihatdan, balki o'zini o'ziga jalb qiladigan jinsdagi odamlar bilan munosabatlarni o'rnatishga qiziqish bildirib boshlaydi. Bu jinsiy impuls hayotning birinchi yillarida paydo bo'lishini ta'kidlaydiganlar bor; ammo, shubhasiz, o'smirlik jinsiy aloqa muhimroq bo'ladigan vaqtdir.

26. Ayollarga nisbatan, hayz davrining boshlanishi hayotidagi oldin va keyinni ifodalaydi. Birinchi hayz ko'rish 8 yoshdan 13 yoshgacha bo'ladi va menarche deb ataladi; Aynan shu paytdan boshlab ularning tanasi estrogen va progesteron kabi gormonlar tomonidan juda kuchli boshqarila boshlaydi.

27. Jinsiy steroidlar harakatga keladi va ulardagi farqlarni aniqlash uchun javobgardir tana yog'ining taqsimlanishi jinslar o'rtasida, ya'ni bu davrda erkaklar va ayollar o'rtasidagi son, sonning kengligi yoki ko'krakning ko'rinishi kabi jismoniy farqlar o'rnatiladi.

28. O'smirlik davrining yana bir o'ziga xos xususiyati xusnbuzar ko'rinishi peshona, yonoq, elka va orqa kabi joylarda. Har xil turdagi akne mavjud va ularning paydo bo'lish sabablari har xil. Xuddi shunday, bu holatning davomiyligi har bir kishi uchun har xil bo'ladi. Yaxshi xabar shundaki, agar sizda jiddiy gormonal muammo bo'lmasa, vaqt o'tishi bilan yo'qoladi.

29. Endi soch o'sishi tanani jinsiy a'zolar, qo'ltiqlar, qorinning bir qismi va erkaklarda, yuzida (oxirgi deyarli har doim o'smirlikning oxirgi bosqichida sodir bo'ladi) kabi yangi sohalarda. Dastlabki bosqichda bu sochlar kattalar tanasida mavjud bo'lgan sochga aylanmaguncha, pahmoqqa o'xshash yumshoq va siyrak qatlam bo'ladi.

30. Yuqorida aytib o'tganimizdek, 9 dan 21 gacha bo'lgan davrda bizning gormonlarimiz to'xtovsiz ishlaydi, ular orasida ter ishlab chiqarish uchun mas'ul bo'lgan ter bezlarini topishimiz mumkin; bu teridagi bakteriyalar bilan birgalikda juda yoqimsiz bo'lishi mumkin bo'lgan xarakterli tana hidini ishlab chiqaradi.

31. Psixologik o'zgarishlar

32. Aynan shu bosqichda shaxs o'zi duchor bo'lgan ijtimoiy o'zaro ta'sirlarning ko'pligi tufayli o'z fikrini har xil turdagi ko'p sonli qo'zg'atuvchilarga ocha boshlaydi. Psixologik rivojlanish bu o'smirlik davrining eng muhim xususiyatlaridan biridir, chunki sizning shaxsiyatingiz aynan shu vaqtda o'zini namoyon qila boshlaydi.

33. O'z-o'zini hurmat qilish muammolari ular, bu davrda o'zini past baholash inson hayotining istalgan vaqtida bo'lishi mumkin bo'lsa-da, bu xususiyatlar o'smirlik davrida boshqalardan ajralib turadi.

34. Ushbu bosqichda to'satdan kayfiyat o'zgarishi juda keng tarqalgan va ba'zan odamlarda tushunarsiz. Bu gormonlarning tanadagi ta'siridan emas, balki o'smirlar duch kelishi kerak bo'lgan ko'plab yangi his-tuyg'ular va vaziyatlar tufayli.

35. Ko'pgina yoshlar his qiladigan nomuvofiqlik deb tarjima qilinadi. O'rnatilgan hamma narsaga qarshi isyon ko'taradiganlar. Aynan shu davrda qolipni buzadigan ideallar va fikrlash usullari paydo bo'la boshlaydi; Ushbu g'oyalarning nozikligidan qat'i nazar, o'smir atrofidagi kattalarning burchi, uning tanqidiy fikrlashni rivojlantirishi va imkon qadar yaxshi yo'l-yo'riq ko'rsatishi mumkin bo'lgan xavfsiz joyni ta'minlashdir. Biroq, quyidagi holatlar sodir bo'lganda, bu juda qiyin bo'lishi mumkin:

36. O'smirlikning yana bir asosiy xususiyati - bu yoshlarning deyarli ichki ehtiyojdir, ota-onalari yoki vasiylarining hokimiyatiga qarshi chiqish. Bu ko'plab omillarga bog'liq bo'lishi mumkin, lekin eng keng tarqalgani, ma'lum darajada mustaqillik va katta erkinlikni his qilishdir.

37. Shaxsni qidirish javob topa olish nasib qilmasa, umrimiz davomida bizga hamroh bo'lishi mumkin bo'lgan narsa; ammo, bu savollarning barchasi o'smirlik davrida paydo bo'la boshlaydi.

38. Agar o'smirlar o'zlari mansub bo'lgan guruhning me'yorlari va qadriyatlarini bilsalar, kimligini aniqlash osonroq bo'ladi, shuning uchun o'ziga xoslikni izlashning asosi bo'lishi ajablanarli emas, guruhga a'zo bo'lish istagi.

39. O'zini guruhning bir qismi sifatida his qilish o'smirlarning o'z shaxsini izlash usullaridan biri, shuningdek, keng tarqalgan. Ergashadigan butlarni qidiring va shaxsiyatingizni ularga asoslang. Bu butlar har xil bo'lishi mumkin: mashhurlar, ta'siri, xayoliy qahramonlar va boshqalar.

40. Ta'sir qilish haqiqati nafaqat yoshga bog'liq, balki biz ilgari aytib o'tgan shaxsni qidirish uchun ham. Ko'pgina o'smirlar uchun boshqa odamlarning g'oyalariga berilib ketish juda oson bo'lishi mumkin, agar ular o'zlari hali kimligini yoki nimaga erishmoqchi ekanligini bilmasalar.

41. Va nihoyat hissiy beqarorlik bu yoshlar hayotining fonidir. Gormonlar ta'siri yoki ular boshdan kechirayotgan ijtimoiy va psixologik o'zgarishlar tufaylimi, his-tuyg'ular ob-havo kabi o'zgaruvchan bo'lib qoladi va ba'zi shaxslararo muammolar yoki tushunmovchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

O'smirlar kattalarning ularga bildiradigan ishonchlariga katta ehtiyoj sezadilar. Kattalarning o'smir yoshdagilarga ta'sir ko'rsatishi, Ta'lim berishi uchun eng qulay sharoit - bu umumiy mehnat bilan shug'ullanishidir. Agar kichik yoshdagi bolalar yordamchi bo'lish rollaridan qoniqsalar, o'smirlar, ayniqsa o'smirlar kattalar bilan teng ravishda faoliyat ko'rsatayotganlaridan lozim bo'lganda ularning o'rnilariga ham ishlay olishlaridan qoniqadilar. O'smirlarning o'quv materiallarini faqat mexanik xotiraga asoslanishlari xalaqit berishlari mumkin. Bu davrda bolalarning idroki, diqqati va tasavvurlari o'zgaradi, lekin bu o'zgarish bolaning o'ziga va atrodagilarga sezilmagan holda kechadi. Bu o'zgarishlar atrodagalarga sezilarli darajada bo'ladi. O'smirlik davrida bolani anglashi va o'z-o'zini anglash darajasi kengayadi va unda boshqa odamlar, olam haqidagi bilimlari chuqurlashadi. O'yin faoliyati asta-sekin kamayib, yangi faoliyatlar yuzaga kela boshlaydi. Psixik rivojlanishning yangi bosqichi boshlanadi. O'smirlik davrida o'z faoliyatini nazorat etash rivojlana boshlaydi va o'zini-o'zi boshqarishga intilishi kuchayadi. Bir so'z bilan aytganda, o'smirlik davri psixik rivojlanishda keskin burilish davri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Dehqonova, M. (2023). THE FIRST STAGES OF ENSURING CONTINUITY IN THE ELIMINATION OF SPEECH DEFECTS OF SPEECH-IMPAIRED CHILDREN. *Science and innovation*, 2(B2), 55-58.
2. Ghiyosiddinovna, D. M. (2023). Specific Characteristics of Logopedic Work with Blind Children. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY*, 4(1), 101-105.
3. G'iyosiddinovna, D. M. (2022). 4+ 2 TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 389-393.
4. Achilova S.J., Qodirova F.U., DEhqonova M.G', "Logopedik texnologiya" o'quv qo'llanma, 2023. Zebo-print.
5. Muborak, D., & Lobar, S. (2022). MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARDA NUTQNING KECH RIVOJLANISHI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 345-349.